

تقدیم به همسر، مادر
و جای خالی پدر

مقدمه

به نام خدا

از سؤال ۱۲۱ تا ۱۳۵ کنکور سراسری انسانی به درس اقتصاد اختصاص دارد! یعنی اقتصاد میانی‌ترین درس آزمون سراسری است! برای داوطلبین انسانی که اغلب در درس ریاضی ضعیف‌اند و امید چندانی برای کسب درصد بالا در آن ندارند، کسب درصد بالا در اقتصاد مانند یک موتور محرکه قوی است تا با انگیزه دو چندان به سراغ سؤالات درس‌های تخصصی انسانی بروند! بنابراین می‌توان گفت که اقتصاد «قلب» کنکور انسانی است.

از سوی دیگر سؤالات طولانی و وقت‌گیر و مسائل محاسباتی آزمون سراسری، با توجه به زمان اندک پاسخ‌گویی، کسب درصد بالا در اقتصاد را به چالش جدی تبدیل کرده است.

با توجه اینکه درس اقتصاد عمق زیادی دارد و مباحث مطرح‌شده در آن نیز به تعمق زیاد، درک مفاهیم مهم و پیچیده و طبقه‌بندی ذهنی مطالب نیاز دارد، باید پذیرفت که صرفاً حفظ مطالب و تسلط بر متن کتاب درسی برای پاسخ‌گویی به همه سؤالات این درس به هیچ عنوان کافی نیست.

بنابر دلایل ذکرشده و تشویق بسیاری از همکاران، اساتید و دانش‌آموزان عزیز، بر آن شدم تا به منظور روشن‌سازی مباحث این درس و رفع برخی ابهامات موجود در کتاب درسی و تقویت و

این کُد را با گوشه هوشمند
خود اسکن کنید و
به کتاب گوش دهید...

فهرست

۷

بخش ۱ آشنایی با اقتصاد

- فصل ۱: اقتصاد چیست؟ ۸
- فصل ۲: تولید ۲۳
- فصل ۳: بازار ۳۸
- فصل ۴: آشنایی با شاخص‌های اقتصادی ۵۹

۸۹

بخش ۲ نهادهای پولی و مالی

- فصل ۱: پول ۹۰
- فصل ۲: بانک ۱۰۵
- فصل ۳: بازار سرمایه ۱۲۵

۱۳۵

بخش ۳ توسعه اقتصادی

- فصل ۱: رشد، توسعه و پیشرفت ۱۳۶
- فصل ۲: فقر و توزیع درآمد ۱۵۱

۱۶۱

بخش ۴ مدیریت کلان اقتصادی

- فصل ۱: دولت و اقتصاد ۱۶۲
- فصل ۲: بودجه و امور مالی دولت ۱۷۸

۲۰۱

اقتصاد جهان و ایران

بخش ۵

۲۰۲ فصل ۱: اقتصاد بین‌الملل

۲۲۲ فصل ۲: اقتصاد ایران

۲۳۷ فصل ۳: اقتصاد ایران در مسیر پیشرفت

۲۵۳

پاسخنامه

۲۸۵

پیوست (سؤالات کنکور)

دلایل اشتباه در محاسبه دقیق هزینه‌ها و منافع

اشتباه در تشخیص منافع و هزینه‌ها
 عقلانیت محدود برخی انسان‌ها به دلیل: ۱ خلاصه کردن
 منافع در منافع صرفاً مادی و حیوانی ۲ نگاه کوتاه‌مدت
 خطا کردن در تعیین فهرست کامل هزینه‌ها، ضررها و میزان آن‌ها

هزینه فرصت

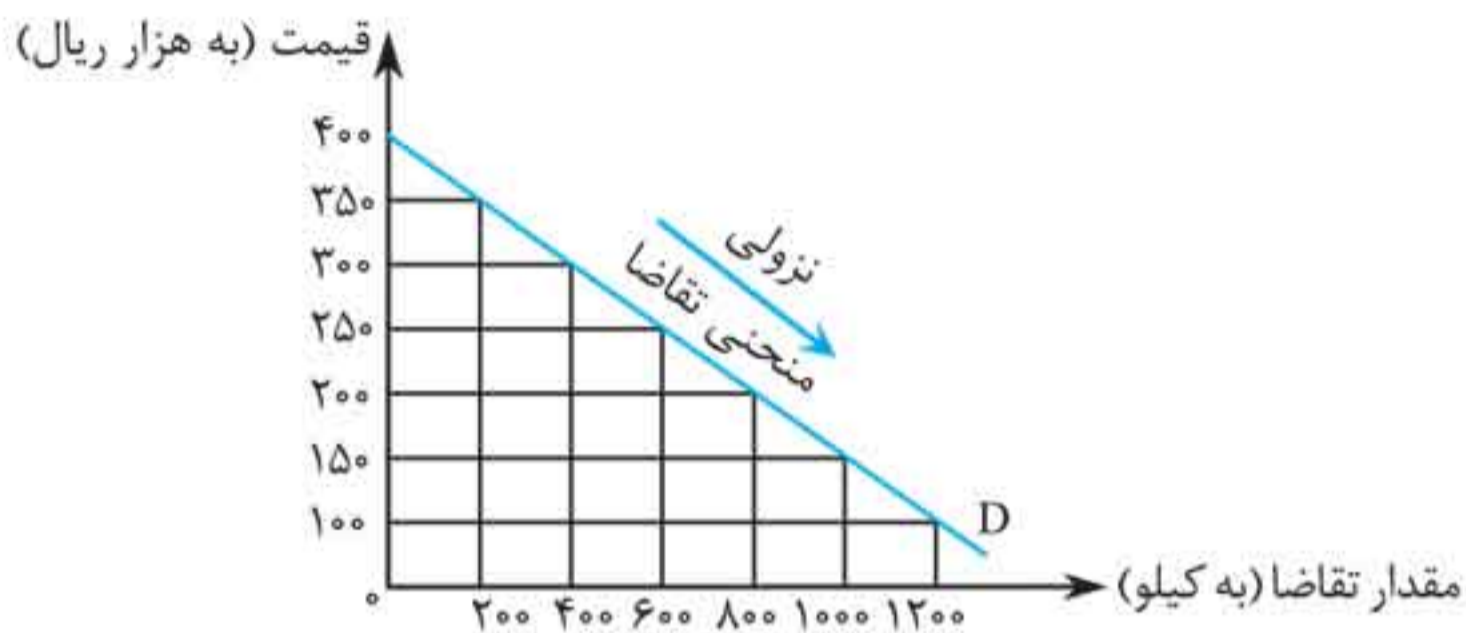

مثال: برای استفاده از یک قطعه زمین سه روش وجود دارد:

۱ کشاورزی (منافع حاصل از آن: ۹۰۰ واحد) ۲ راه‌اندازی کارخانه (منافع حاصل از آن: ۱۱۰۰ واحد) ۳ ساختمان‌سازی (منافع حاصل از آن: ۱۵۰۰ واحد). در این مثال، بهترین انتخاب، روش سوم یعنی ساختمان‌سازی است؛ چون بیشترین منافع را دارد و هزینه فرصت برابر است با منافع حاصل از دومین انتخاب برتر (یا بهترین انتخاب از بین گزینه‌هایی که انتخاب نشده‌اند)، یعنی روش راه‌اندازی کارخانه‌ای که منافع حاصل از آن برابر با ۱۱۰۰ واحد است.

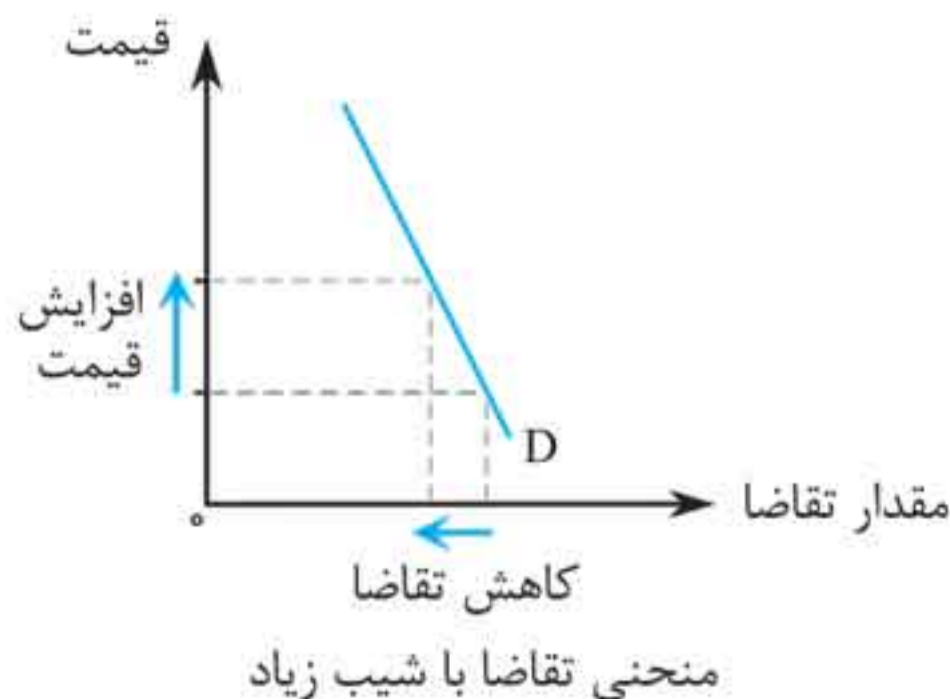

- نزولی بودن منحنی تقاضا به این معنی است که ۱ با افزایش قیمت کالا، مقدار تقاضای آن کاهش می‌یابد. ۲ با کاهش قیمت کالا، مقدار تقاضای آن افزایش می‌یابد.

نکته: شیب منحنی تقاضا نشان‌دهنده میزان حساسیت (واکنش) مصرف‌کننده نسبت به قیمت است. بر اساس همین شیب و درجه حساسیت، کالاها به دو دسته **ضروری** و **تجملی** تقسیم می‌شوند.

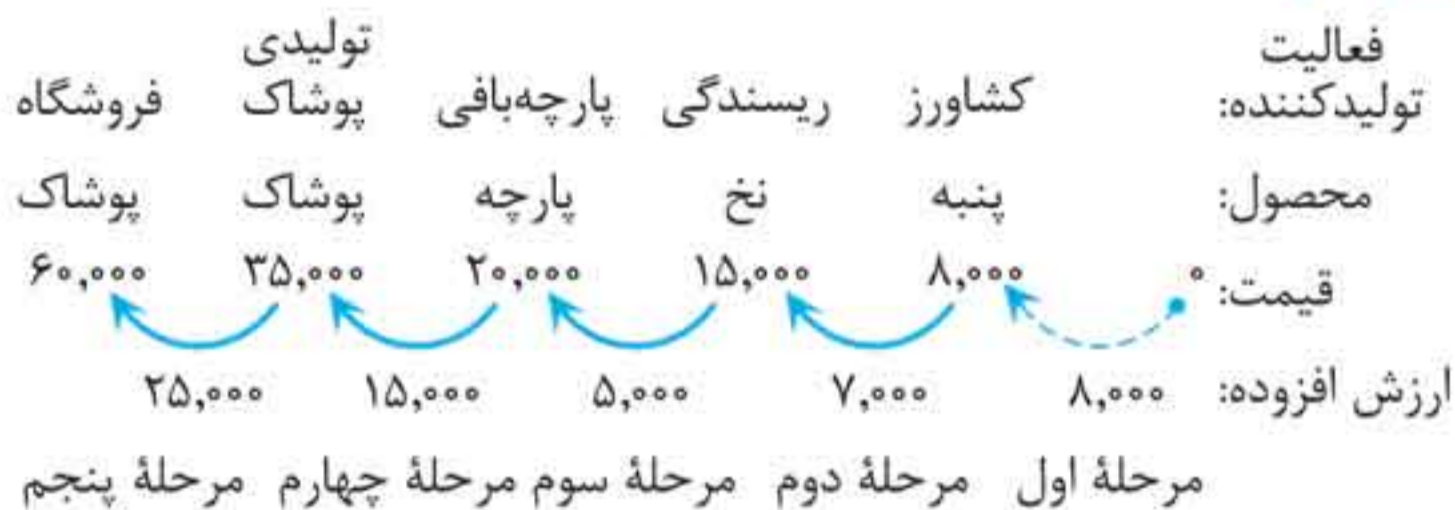
- شیب زیاد منحنی تقاضا، نشان می‌دهد که حساسیت مصرف‌کنندگان نسبت به تغییر قیمت کالا کم (پایین) است.

روش‌های محاسبه تولید کل جامعه

- ۱ هزینه (هزینه‌ای): ارزش پولی تولیدات نهایی که به خانوارها فروخته می‌شود را جمع می‌کنیم و تولید کل را به دست می‌آوریم.
- ۲ درآمدی: با علم به اینکه هر آنچه در کشور تولید شده و درآمدی کسب شده در نهایت بین عوامل تولید تقسیم شده است، با جمع زدن همه اجزای آن (مزدها، سودها و اجاره‌ها)، می‌توان درآمد همه بازیگران و فعالان اقتصادی داخلی یا ملی، یعنی همان تولید کل را محاسبه کرد.
- ۳ ارزش افزوده: تمام ارزش افزوده‌هایی که در مراحل مختلف تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی ایجاد می‌شود را با هم جمع زده و تولید کل را محاسبه می‌کنیم.

مثال:

مجموع ارزش افزوده تمام مراحل تولید پوشاک = $۸۰۰۰ + ۷۰۰۰ + ۵۰۰۰ + ۱۵,۰۰۰ = ۳۵,۰۰۰$

برابر با ارزش محصول نهایی (پوشاک در فروشگاه) $۶۰,۰۰۰ = ۳۵,۰۰۰ + ۲۵,۰۰۰$

نکته: برای محاسبه ارزش افزوده هر مرحله از تولید کالا، کافی است ارزش یا قیمت محصول تولیدشده در آن مرحله را از ارزش (قیمت) محصول تولیدشده در مرحله قبل از آن کسر کرد.

شکل دوم:

تست: با توجه به اطلاعات مندرج در جدول زیر، به ترتیب «از راست به چپ»:

(سراسری ۹۴)

الف) «تولید کل» به قیمت «جاری» در سال ۱۳۹۲،

ب) تولید کل به قیمت «ثابت» در سال ۱۳۹۲، کدام است؟

کالا	سال: ۱۳۹۰		سال: ۱۳۹۲	
	مقدار	قیمت	مقدار	قیمت
A	۱۵۰	۳۰۰	۷۵	۴۰۰
B	۴۰۰	۶۰	۷۰۰	۱۲۰

۱) الف) ۱۱۴,۰۰۰ (ب) ۶۵,۴۰۰

۲) الف) ۱۱۴,۰۰۰ (ب) ۶۴,۵۰۰

۳) الف) ۱۴۱,۰۰۰ (ب) ۶۴,۵۰۰

۴) الف) ۱۴۱,۰۰۰ (ب) ۶۵,۴۰۰

پاسخ گزینه «۲»

در این مسائل، برای محاسبه تولید کل به قیمت جاری، باید مقدار تولید هر کالا را در قیمت آن کالا در همان سال ضرب کنیم و حاصل ضرب‌ها (یعنی ارزش پولی تولید کالاها و خدمات) را با هم جمع کنیم و برای محاسبه تولید کل به قیمت ثابت، باید مقدار تولید کالا در یک سال معین را در قیمت آن کالا در سال پایه ضرب کنیم.

$$\text{الف) تولید کل سال ۱۳۹۲ به قیمت جاری} \begin{cases} A \rightarrow 75 \times 400 = 30,000 \\ B \rightarrow 700 \times 120 = 84,000 \end{cases}$$

$$\Rightarrow \text{جمعاً} = 114,000$$

نکته: چون افراد خود مبلغ چک را روی آن می‌نویسند، به آن «پول ثبتي» یا «تحريري» گفته می‌شود.

- در معاملاتی که با چک انجام می‌شود، در واقع پول نقد بین افراد رد و بدل نمی‌شود؛ بلکه بانک موجودی حسابی را کاهش، و موجودی حساب دیگری را افزایش می‌دهد.
- بانک‌ها با ایجاد چک و سازماندهی فعالیت‌های اقتصادی از طریق آن، توانستند از میزان پول نقد در گردش بکاهند و سهم چک را در مبادلات افزایش دهند.
- ایجاد چک و استقبال مردم از آن (چک) دو عاملی است که باعث شد «شبه پول» در اقتصاد شکل بگیرد.

۶ پول الکترونیکی و مجازی

شکل‌گیری انقلاب دیجیتال و الکترونیک

افزایش حجم و سرعت مبادلات

موجب شد تا بشر به دنبال روش‌های سریع‌تر و راحت‌تری برای مبادله باشد.

شکل‌گیری پول الکترونیکی و مجازی که قابل ثبت و ضبط در کارت‌های بانکی و قابل انتقال از طریق شبکه‌های ارتباطی (تلفن، تلفن همراه و فضای مجازی) است.

نکته: پول الکترونیکی و مجازی خرید و فروش و انتقال دارایی را بسیار آسان و ساده می‌کند.

۷ پول دیجیتال

- پول‌های نوظهوری مانند «بیت کوین» است که فرصت‌ها و تهدیدات جدیدی را برای زندگی بشر ایجاد خواهد کرد.

وضعیت توزیع درآمد در یک کشور

سهم هر گروه به درصد	گروه‌های درآمدی
۲	دهک اول
۳	دهک دوم
؟	دهک سوم
۷/۵	دهک چهارم
۱۰	دهک پنجم
؟	دهک ششم
؟	دهک هفتم
۱۲	دهک هشتم
۱۶	دهک نهم
۲۲	دهک دهم

۱) الف) چهار - یازده و نیم - دوازده، ب) ۵ - ۳۸، پ) ۱۱، ت) ۵۰٪
درآمد ملی به ۳۰٪ درآمد جامعه و ۵۰٪ درآمد ملی به ۷۰٪ دیگر
جامعه تعلق می‌گیرد.

۲) الف) پنج - ده و نیم - دوازده، ب) ۳۸ - ۵، پ) ۱۱، ت) ۵۰٪
درآمد ملی به ۳۰٪ پردرآمد جامعه و ۵۰٪ درآمد ملی به ۷۰٪ دیگر
جامعه تعلق می‌گیرد.

۳) الف) شش - ده - یازده و نیم، ب) ۳۸ - ۵، پ) ۱۰/۵، ت) ۷۰٪
درآمد ملی به ۵۰٪ پردرآمد جامعه و ۳۰٪ درآمد ملی به ۵۰٪ درآمد
پایین جامعه تعلق می‌گیرد.

۴) الف) سه و نیم - دوازده - دوازده، ب) ۵ - ۳۸، پ) ۱۰/۵، ت) ۷۰٪
درآمد ملی به ۵۰٪ پردرآمد جامعه و ۳۰٪ درآمد ملی به ۵۰٪ درآمد
پایین جامعه تعلق می‌گیرد.

نقش اقتصادی دولت‌ها

• نقش اقتصادی دولت، بسیار کم‌رنگ و محدود به موارد خاص و استثنایی می‌شد:

۱ گرفتن خراج و مالیات از مردم ۲ هزینه کردن مالیات‌ها به صورت‌های مختلف مانند پرداخت حقوق کارکنان کشوری و لشکری و سایر هزینه‌های جاری دولت ۳ انجام اقدامات خاص در مواقع قحطی و گرانی

📌 **نکته:** دولت‌ها در گذشته بیشتر حافظان نظم و امنیت و مدافع ملت‌ها در مقابل دشمنان داخلی و خارجی بودند و برای تأمین هزینه‌های مربوط به این فعالیت‌ها به جمع‌آوری مالیات اقدام می‌کردند.

در گذشته

۱ هدایت جامعه در مسیر رشد و توسعه پایدار اقتصادی
۲ ایجاد اشتغال ۳ فقرزدایی ۴ کاهش نابرابری و توزیع عادلانه درآمد و ثروت ۵ مقابله با تورم ۶ حفظ ثبات اقتصادی
• حفظ نظم و امنیت (وظیفه مشترک دولت‌ها در گذشته و امروز)

امروزه

📌 **نکته:** دولت‌ها امروزه در عرصه اقتصادی، فعالیت گسترده‌ای دارند و نمی‌توان نقش آن‌ها را نادیده گرفت.

اهداف اقتصادی دولت

۱ اشتغال کامل

• به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن همه عوامل تولید امکان شرکت در فرایند تولید را دارند و هیچ عامل تولیدی (نهاده‌ای) ناخواسته (غیرارادی)، بدون استفاده یا غیرمولد (بیکار) نمانده باشد.

۱۲۷. کدام گزینه در مورد پرداخت کننده مالیات و بار مالیاتی نادرست است؟

(۱) اگر دولت برای مسکن استیجاری مالیات وضع کند، بار مالیات به مالک منتقل می‌شود و به وی اصابت می‌کند.

(۲) گاهی اوقات مؤدی مالیات (تولیدکننده یا فروشنده) پرداخت کننده اصلی و نهایی مالیات نیست.

(۳) طبق قانون، مؤدیان مالیات، به دلایل کسب سود، درآمد، انتقال دارایی، ارث و... موظف به پرداخت مالیات هستند.

(۴) اشخاص حقیقی و حقوقی اگر تولیدکننده یا فروشنده باشند، باید مالیات پرداخت کنند.

۱۲۸. کدام گزینه به ترتیب بیانگر پاسخ درست پرسش‌های زیر است؟

الف) آنچه را مالیات بر آن وضع می‌شود، چه می‌نامند؟

ب) مالیات‌ها بر اساس چه معیاری، به دو نوع مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شوند؟

پ) در کدام نوع از مالیات امکان انتقال بار مالیاتی به دیگران کمتر است؟

ت) کدام نوع مالیات، شفافیت مالیاتی را افزایش و انگیزه فرار مالیاتی را کاهش می‌دهد؟

(۱) الف) بار مالیاتی، ب) نرخ مالیاتی، پ) غیرمستقیم، ت) حقوق و عوارض گمرکی

(۲) الف) پایه مالیاتی، ب) پایه مالیاتی، پ) مستقیم، ت) مالیات بر ارزش افزوده

(۳) الف) پایه مالیاتی، ب) نرخ مالیاتی، پ) مستقیم، ت) عوارض

(۴) الف) بار مالیاتی، ب) پایه مالیاتی، پ) غیرمستقیم، ت) مالیات بر ارزش افزوده

۱۲۹. موارد زیر به ترتیب مربوط به کدام یک از مخارج دولتی است؟

«حقوق قاضیان - احداث کارخانجات تولید مواد غذایی - آموزش عالی - هزینه آب و برق ادارات دولتی - یارانه‌ها»

چشم‌انداز اقتصاد

رشد و شکوفایی مستمر اقتصاد کشور مستلزم داشتن تصویر مطلوبی از آینده برای تمام فعالان اقتصاد کشور است.

ایجاد هماهنگی بین نخبگان، مردم و فعالان اقتصادی از طریق تدوین سند چشم‌انداز است.

در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران، وضعیت اقتصادی ایران در سال ۱۴۰۴ ه. ش توصیف و مشخص شده است.

کشوری با جایگاه اول اقتصادی در سطح منطقه آسیای جنوب غربی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه، رسیدن به اشتغال کامل و...

لازم است شاخص‌های کمی کلان برنامه‌های توسعه و بودجه‌های سالانه مانند میزان سرمایه‌گذاری، درآمد سرانه تولید ناخالص ملی، میزان اشتغال و تورم، کاهش فاصله درآمد میان دهک‌های بالا و پایین جامعه متناسب با این سند تنظیم و تعیین شود.

اقتصاد مقاومتی ضامن پیشرفت

- برای تداوم پیشرفت اقتصادی، علاوه بر ۱ ارتقای توان تولید به عنوان عنصر اساسی پیشرفت، ۲ مقاوم‌سازی اقتصاد و آسیب‌ناپذیری آن از فشارها و تکانه‌های مختلف الزامی است.
- اقتصاددانان با اصطلاحاتی مانند ثبات اقتصادی، استحکام اقتصادی، ضدشکنندگی، تاب‌آوری اقتصاد و پایداری، مسئله مقاوم‌سازی اقتصاد را پیگیری و اجرا می‌کنند.

۴۳. گزینه ۲

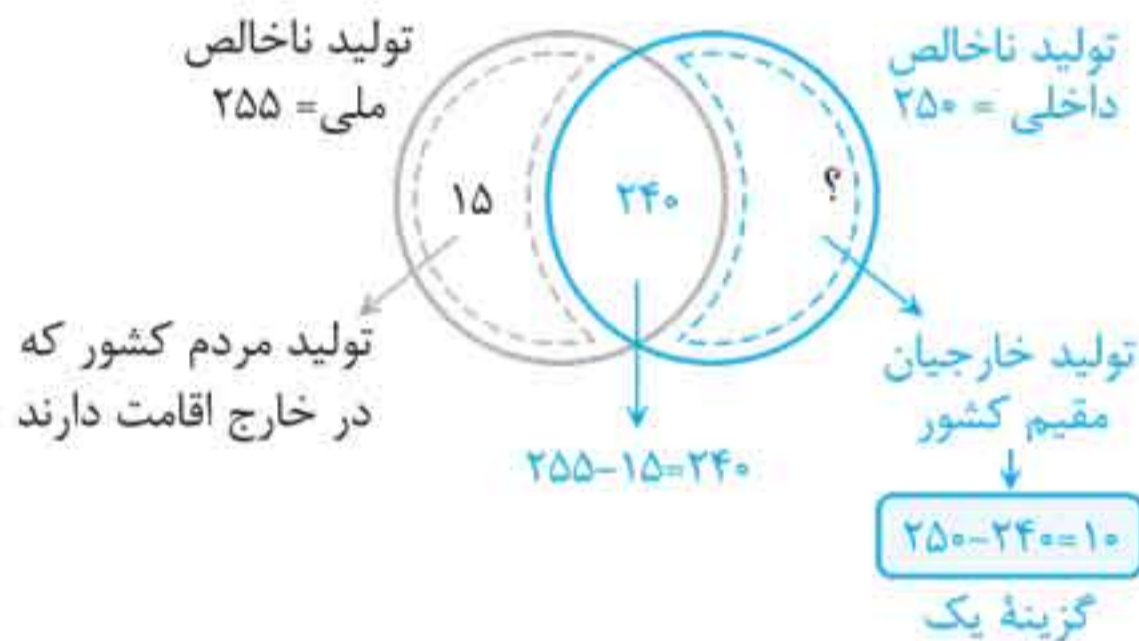
$۱۰۰ = (\text{سال پایه}) ۳۲۵۰ - ۳۳۵۰ = \text{افزایش مقدار تولید}$
 $۴۰۰ = ۳۷۵۰ - ۳۳۵۰ = \text{تورم (افزایش قیمت)}$

۴۴. گزینه ۴

$۵۰۰ = ۱۷۰۰ - ۱۲۰۰ = \text{افزایش تولید (رشد) سال دوم (الف)}$
 $۱۱۰۰ = ۲۳۰۰ - ۱۲۰۰ = \text{افزایش تولید سال سوم}$
 $۱۰۰ = ۱۸۰۰ - ۱۷۰۰ = \text{تورم (افزایش قیمت) سال دوم (ب)}$
 $۲۰۰ = ۲۵۰۰ - ۲۳۰۰ = \text{تورم (افزایش قیمت) سال سوم}$
 پ) متولیان حسابداری ملی برای جلوگیری از اشتباه در محاسبه تولید کل، حداقل دوروش را به کار می‌گیرند و جواب‌ها را با هم مقایسه می‌کنند.

۴۵. گزینه ۱

نحوه حل سؤال با استفاده از نمودارهای دایره‌ای:

خارجیان مقیم + ایرانیان مقیم - تولید ناخالص ملی = تولید ناخالص داخلی کشور

$$۲۵۰ = ۲۵۵ - ۱۵ + x$$

$$۲۵۰ = ۲۴۰ + x$$

$$x = ۱۰$$

سوالات کنکور سراسری ۹۹

۱. کدام گزینه، متضمن پاسخ درست و کامل پرسش‌های زیر است؟
 الف) در اقتصاد اسلامی عوامل انسانی می‌تواند «.....» شود و هم «.....» و در سود و زیان «.....». صاحب سرمایه مالی «.....» مانند سرمایه فیزیکی به‌طور مثال تراکتور «.....» چون:
 ب) اشتغال کامل نیروی کار «.....» برخی افراد حاضر به کار نیستند «.....» و برخی دیگر نیز در حال جابه‌جایی از کاری به کار دیگر «.....» هستند.
 ج) به دلیل کدام‌یک از فعالیت‌های بانکی، که در بخش واقعی اقتصاد قرار دارد، سود بانکی چه علی‌الحساب و چه قطعی اعطایی به سپرده‌گذاران در قانون «ربا» تلقی نشده است؟
 ۱) الف) صاحب تولید - حقوق ماهانه بگیرد - شریک نشود - نمی‌تواند - بهره بگیرد - کاری انجام نداده است و حرام است. ب) البته به معنای صفر بودن نرخ بیکاری نیست - بیکاری موسمی - بیکاری دائمی
 ج) خرید و فروش ارز و نقل انتقال وجوه در داخل کشور
 ۲) الف) صاحب تولید - دستمزد بگیرد - مشارکت نماید - می‌تواند - در عایدی سازمان تولیدی شریک باشد - هیچ‌گونه منع شرعی ندارد. ب) دقیقاً به معنا و مفهوم صفر بودن نرخ بیکاری است - بیکاری داوطلبانه - بیکاری اصطکاکی ج) سرمایه‌گذاری مستقیم بانک‌ها در طرح‌های تولیدی و عمرانی
 ۳) الف) صاحب تولید - دستمزد بگیرد - شریک نشود - نمی‌تواند - اجاره بگیرد - ربا تلقی شده و حرام است. ب) البته به معنای صفر بودن

۱۸. کدام گزینه، در بردارندهٔ پاسخ درست و کامل سؤالات زیر است؟
 الف) در نوع اول تولید یعنی «.....» انسان با اختیار داشتن منابع طبیعی، همچنین با کار خود و استفاده از ابزار و منابع طبیعی را به تولید می‌رساند. سه نمونه از این نوع تولید کدام است؟
 ب) چنانچه فردی به‌رغم تغییر زیاد قیمت کالا در بازار، مصرف آن را تغییر ندهد، آن کالا «.....» ولی اگر با کوچک‌ترین تغییر در قیمت مصرف‌کالایی را تغییر دهد، به آن کالا «.....» می‌گویند.
 ج) از نظر اقتصاددانان، لحاظ اصل «فایده - هزینه» در چه محاسبه‌ای مدنظر است؟

- ۱) الف) احیاء = زراعت، باغبانی، پرورش ماهی ب) ضروری - تجملی
 ج) هزینه فرصت
 ۲) الف) حیات = زراعت، باغبانی، استفاده از معادن ب) واسطه‌ای - تکمیلی ج) هزینه نهایی
 ۳) الف) احیاء = بهره‌برداری از علف مراتع، چوب جنگل‌ها - معادن ب) تجملی - ضروری ج) هزینه متغیر
 ۴) الف) حیات = باغبانی، استفاده از چوب جنگل‌ها - پرورش ماهی ب) مصرفی نهایی - سرمایه‌ای ج) هزینه ثابت

۱۹. با توجه به مندرجات جدول داده‌شده و همچنین چنانچه مجموع ارزش اقلام ماشین‌آلات، پوشاک و مواد غذایی در یک جامعه فرضی: ۱۶۵ میلیارد ریال باشد، در این صورت:

- الف) تولید خالص ملی
 ب) تولید داخلی سرانه
 ج) تولید ناخالص داخلی، کدام است؟